

SECTION: ART HISTORY AND LITERATURE

ВОКАЛЬНИЙ УНІВЕРСАЛІЗМ ЯК ФЕНОМЕН В ХОРОВОМУ ВИКОНАВСТВІ

Гливацький Володимир

магістр музичного мистецтва

Хормейстер молодіжного хору «Світич» НДУ ім. М. Гоголя,
Настроювач музичних інструментів НДУ ім. М. Гоголя, Україна

Постановка проблеми

Сучасне мистецтво хорового співу постійно перебуває у стані активного розвитку. Це супроводжується пошуком стилістично-жанрового різноманіття репертуару. У концертній практиці дедалі частіше поєднуються твори різних епох та національних традицій: від середньовічної монодії та ренесансної поліфонії до романтичних композицій і новітніх зразків авангардної музики та поп музики. До таких поєднань входять репертуари різних колективів, зокрема, наприклад: львівський муніципальний хор «Гомін», який поєднує народні та повстанські пісні, твори хорових композиторів Європи та Америки, сучасну музику; хорова капела «Орея», репертуар якої складається з українських та іноземних творів від XII сторіччя по сьогоднішнього дня. Без різножанрових та різностильових творів не відбувається освітнього процесу в мистецтві навчання співу. Серед таких також важливо згадати молодіжний хор «Світич» Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя, в навчальному процесі якого поєднуються класичні духовні твори та сучасні хорові композиції, світова класика; Народна хорова капела «Дніпро» Київського національного університету імені Тараса Шевченка, в репертуарі якої звучать твори світової та національної класики, літургійна хорова музика, українські народні та сучасні пісні; та ін.

Такі стильові поєднання потребують від співаків не лише високої технічної підготовки, а й здатності швидко адаптувати вокальну манеру відповідно до стилістичних вимог конкретного твору. Саме ця здатність — вокальний універсалізм — стає необхідною умовою гармонійного та переконливого звучання сучасного хорового колективу.

Водночас наукове осмислення феномену вокального універсалізму у хоровому контексті залишається недостатнім. Дослідження у сфері вокальної педагогіки здебільшого стосуються розвитку універсальності у сольному виконавстві, тоді як проблематика її функціонування у хорі розглядається лише поверхнево. Більшість науковців зосереджуються на питаннях методики вокального навчання, інтерпретації стилів чи формування індивідуальної майстерності співака, залишаючи поза увагою специфіку колективної вокальної адаптації. Це створює наукову прогалину та зумовлює потребу в системному аналізі вокального універсалізму саме як феномена для хорового виконавства.

Аналіз досліджень дає змогу відстежити зростання наукового інтересу до вивчення сутності та особливостей вокального універсалізму музиканта, що знаходить відображення у відповідних дослідженнях. Незважаючи на зростання інтересу до теми вокальної універсальності, у науковій літературі вона розглядається переважно фрагментарно.

Питання дослідження сутності та специфіки універсалізму музиканта привертає увагу науковців, зокрема І. Єргієва, О. Коменди, І. Коновалової, А. Коршомної, А. Попової, М. Трянова та М. Крупєя. У межах проблематики універсальності вокаліста цю тему висвітлюють С. Бедакова, В. Гіголаєва-Юрченко, С. Леонтієв, Ж. Закрасняна, А. Хлопотов, В. Юрчук та інші. Водночас дослідження здебільшого зосереджені на методиці вокального навчання, інтерпретації окремих стилів або розвитку індивідуальної майстерності співака. Проблема вокального універсалізму саме в контексті хорового виконавства досі залишається недостатньо вивченою, що обумовлює потребу в системному аналізі цього явища.

Актуальність проблеми полягає у тому, що в умовах невинного пошуку нових стильових особливостей, глобалізації музичної культури та розширення репертуарних горизонтів, хорові колективи дедалі частіше звертаються до різножанрового матеріалу — від стародавньої духовної монодії та барокових поліфонічних форм до сучасних авангардних композицій. Це вимагає від кожного співака здатності швидко переключатися між різними вокальними техніками, стилями інтонування, ритмічними особливостями, тембровими моделями та артикуляційними прийомами.

Мета статті — визначення сутності вокального універсалізму у хоровому мистецтві, окреслення його проявів у виконавській практиці та виявлення його ролі у формуванні якісного та багатогранного хорового звучання.

Ключові слова: вокальний універсалізм, хорове виконавство, хор, стилістична адаптація, вокальна майстерність, колективна інтерпретація, різножанрове виконання, музична педагогіка, адаптивність, хоровий репертуар.

Виклад основного матеріалу

Систематичний аналіз наукових джерел свідчить, що питання вокального універсалізму розглядається у сольній вокальній педагогіці, проте його функціонування в колективі, особливо в умовах різножанрового виконання, залишається недостатньо вивченим. Дослідники, які торкалися теми у хоровому контексті, зазвичай концентрувалися на методиці навчання та інтерпретації окремих стилів, не систематизуючи комплексні механізми адаптації співака до колективного звучання.

Поняття вокального універсалізму перш за все пов'язано з методикою навчання співу, де співаки-солісти навчаються адаптувати свій голосовий апарат до різностильових виконуваних жанрів. А. Хоменко стверджує, що «сукупність систематизованих прийомів і способів керування співацьким навчанням складає методику навчання співу, що ґрунтується на загально дидактичних та спеціальних вокальних методах. У методиці вокального навчання, в основному, застосовуються такі загально дидактичні методи, як пояснювально-

ілюстративний та репродуктивний. Евристичний та дослідницький методи вводяться на більш пізньому етапі вокального навчання» [6. С. 103]. Зазвичай, в класичних університетах та музичних академіях існує чітка градація манери виконання, якої навчають співаків: академічна або, в ширшому сенсі, естрадна. В цьому виявляється певна проблема для майбутнього колективу в умовах сучасної адаптації репертуару: більшість співаків, що приходять до хору, володіють переважно академічною манерою співу, яка не завжди відповідає стилістичним вимогам різножанрового виконання. Як наслідок, диригент-хормейстер стикається із завданням не лише формувати ансамблеву єдність та збалансоване звучання колективу, а й розвивати у виконавців здатність до швидкої вокальної трансформації, адаптації тембру, динаміки та артикуляції під особливості кожного твору. Безумовно, «із набуттям самостійності вокальним мистецтвом, із формуванням настанов академічного вокалу, постать вокаліста також визначалася універсалізуючою спрямованістю, обумовленою необхідністю як органічного входження в різні тематичні та образі, відтворенням емоційно-психологічної динаміки образу, з одного боку, так і необхідністю творчого сприйняття різних індивідуальних стилів композиторів» [7. С. 131-137]. Таким чином, відсутність цілісної системи підготовки універсальності вокалістів до різножанрової адаптації в колективі стає обмежуючим чинником у досягненні високої якості та різноплановості хорового звучання, підкреслюючи актуальність дослідження механізмів розвитку вокального універсалізму в контексті колективного виконання.

Вокальний універсалізм у хоровому мистецтві визначається як здатність співаків ефективно та естетично адаптувати власний голос до різноманітних стилів, жанрів та епохальних особливостей творів у рамках колективного виконання. Його формування ґрунтується на трьох взаємопов'язаних аспектах: технічному, стилістичному та психологічному.

Технічний аспект включає в себе професійне володіння співаками майстерністю голосу. До цього поняття входить володіння широким діапазоном вокальних прийомів, гнучкість у використанні динаміки, тембру, артикуляції та інтонації. У хоровому контексті це означає не лише контроль власного голосу, а й уміння збалансовано інтегрувати його у звучання партії, ансамблю та всього колективу, при цьому зберігаючи індивідуальність голосу, не порушуючи єдності ансамблевого звучання. Важливим чинником є фізична свобода співака, відсутність скованості у тілі, що забезпечує природне дихання, розслаблену поставу та оптимальну артикуляцію. Фізична розкутість сприяє повнішому використанню вокальних можливостей, покращує якість тембру, точність інтонації та загальну виразність виконання. Навпаки, наявність скованості обмежує свободу голосового апарату, ускладнює координацію дихання та артикуляційних рухів, що негативно впливає на технічну та ансамблеву якість виконання. Таким чином, розвиток вокальної техніки у поєднанні із забезпеченням фізичної розкутості є критично важливим для реалізації вокального універсалізму та досягнення високого рівня хорового звучання в умовах різножанрового репертуару.

Стилістичний аспект передбачає знання специфіки виконання творів різних музичних епох та жанрів. Наприклад, спів у жанрі строгої поліфонічних потребує чистоти інтонування та рівномірного фразування, тоді як романтичні або сучасні авангардні твори вимагають ширшого тембрового спектру, контрастного динамічного малюнка та інноваційних вокальних ефектів. Якщо ж у репертуарі колективу поєднано твори різних жанрів, наприклад народні пісні та обробки джазових стандартів, то питання універсальності посилюється не тільки стилістичними знаннями про жанри, але й автентичними особливостями виконуваних творів. У таких умовах вокальний універсальність стає не лише технічною компетенцією, а й ключовим чинником збереження музичної цілісності та виразності колективного звучання, що передбачає вміння співака інтегрувати стилістичні нюанси у загальне ансамблеве виконання. Відсутність цього аспекту призводить до розбалансованості хорового звучання, зниження художньої переконливості виступів та обмежує можливості колективу у реалізації багатожанрового репертуару, підкреслюючи тим самим необхідність системного дослідження та розвитку стилістичної універсальності у хоровому виконавстві.

Психологічний аспект включає когнітивну гнучкість і колективну чутливість. Співак повинен вміти реагувати на диригентські сигнали, враховувати інтонаційні та темброві рішення сусідів по партії, а також контролювати власний емоційний стан, що безпосередньо впливає на якість ансамблевого звучання. Крім того, психологічна готовність виконавця визначає його здатність до швидкої адаптації між різними стилями та жанрами, досягнення єдності з іншими голосами в умовах різножанрового репертуару та підтримку музичної виразності навіть у складних технічних чи емоційно насичених творах. Недостатній розвиток когнітивної гнучкості або високий рівень внутрішньої скованості може призводити до невпевненості під час виконання, втрати ансамблевої координації та зниження загальної художньої переконливості виступу. Таким чином, психологічний аспект є невід'ємною складовою вокального універсальності, що забезпечує ефективну взаємодію співаків у колективі, оптимальну реалізацію стилістичних та технічних завдань та сприяє формуванню високоякісного хорового звучання.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що вокальний універсальність у хоровому мистецтві є комплексним феноменом, що поєднує технічну досконалість, стилістичну обізнаність та психологічну гнучкість виконавців. «Новітні композитори, своєю чергою, долучаються до тенденцій сучасного прогресивного світу та створюють музику, зокрема хорову а cappella, в якій потрібно співати, говорити, рухатись, створювати певні звукові ефекти, опановуючи різні види технік (наприклад: сонористику, алеаторику, пуантилізм), синтезувати спів з жанровими стилістичними іншими видів мистецтв (танець, перформанс, есе) тощо» [2. С. 264]. Його формування забезпечує не лише здатність співака адаптувати свій голос до різножанрового репертуару, а й сприяє гармонійному інтегруванню індивідуального тембру у загальне ансамблеве звучання, збереженню музичної цілісності та художньої виразності

колективу. У сучасних умовах хорової практики універсалізм стає ключовим чинником успішної реалізації багатожанрових програм, дозволяючи хору демонструвати широкий спектр виконавських можливостей та естетичної варіативності.

Таким чином, розвиток вокального універсалізму вимагає системного підходу, який охоплює технічну підготовку, стилістичне навчання та психологічне формування виконавця. Безумовно, відсутність комплексного розвитку будь-якого з цих аспектів обмежує потенціал хору, знижує якість ансамблевого звучання та ускладнює виконання творів різних стилів і жанрів. Перспективним напрямом дослідження є розробка методик цілісного розвитку універсалізму, що дозволяє підвищити ефективність навчання співаків, оптимізувати процес хорової адаптації та забезпечити високу художню переконливість виконання в умовах сучасного багатожанрового репертуару.

Висновки

Отже, вокальний універсалізм у хоровому мистецтві постає як багатовимірне явище, що інтегрує технічну майстерність, стилістичну обізнаність та психологічну гнучкість виконавців. Його реалізація забезпечує не лише адаптацію індивідуального голосу до різножанрового репертуару, а й формування цілісного, збалансованого ансамблевого звучання, збереження музичної виразності та художньої переконливості колективу.

Виявлена потреба у системному підході до розвитку вокального універсалізму підкреслює актуальність подальших досліджень у сфері хорової педагогіки та методики виконання. Комплексне поєднання технічного, стилістичного та психологічного аспектів дозволяє оптимізувати процес підготовки співаків, підвищити рівень їхньої адаптивності та розширити можливості хору для виконання багатожанрового репертуару, що є ключовим чинником сучасного хорового мистецтва

Список використаних джерел

1. Апалькова І. О. (2020) Довідник хормейстера. Скланка Часу/Zeitglas
2. Батовська О. М. (2017) Сучасне академічне хорове мистецтво а cappella : монографія. Планета-Принт
3. Бермес І. Л. (2022) Українське хорове мистецтво як об'єкт наукових зацікавлень. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 48. Том 1.
4. Бондар Є.М. (2019) Художньо–стильовий синтез як феномен сучасної хорової творчості : монографія. Астропринт
5. Михайлець В.В. (2019) Питання вокального виховання в умовах сучасного хорового мистецтва. Аспекти історичного музикознавства. Вип.18. ХНУМ
6. О. Я. Ростовський (ред.). (2015) Проблеми мистецької освіти : збірник науково-методичних статей, Вип. 10. НДУ ім. М. Гоголя
7. Скворцова О. (2024) Універсалізм вокаліста у просторі сучасної національної культури Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 75, том 2.